

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

**ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ**

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
ІНСТИТУТ МАТЕМАТИКИ, ФІЗИКИ І ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

**СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА
ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ В
ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ: МЕТОДОЛОГІЯ,
ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ**

Збірник наукових праць

Випуск дев'ятнадцятий

**Київ-Вінниця
2008**

УДК 378.14
ББК 74.580
С95

Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 19 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 523 с.

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України (протокол № 4 від 23.04.08 р.) і вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 9 від 28.04.08 р.).

Редакційна колегія:

І.А. Зязюн, доктор філософських наук, професор, академік АПН України, голова (м. Київ)
Н.Г. Ничкало, доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України, заступник голови (м. Київ)
С.У. Гончаренко, доктор педагогічних наук, професор, академік АПН України (м. Київ)
В.К. Сидоренко, доктор педагогічних наук, професор, член-кор. АПН України (м. Київ)
С.О. Сисоєва, доктор педагогічних наук, професор, член-кор. АПН України (м. Київ)
О.В. Шестопалюк, кандидат педагогічних наук, професор (м. Вінниця)
Б.А. Брилін, доктор педагогічних наук, професор (м. Вінниця)
Р.С. Гуревич, доктор педагогічних наук, професор, заступник голови (м. Вінниця)
О.С. Домінський, кандидат педагогічних наук, доцент (м. Вінниця)
М.Ю. Кадемія, кандидат педагогічних наук, доцент (м. Вінниця)
В.І. Ключко, доктор педагогічних наук, професор (м. Вінниця)
О.М. Коберник, доктор педагогічних наук, професор (м. Умань)
І.М. Козловська, доктор педагогічних наук (м. Львів)
Л.П. Пуховська, доктор педагогічних наук, професор (м. Київ)
В.О. Радкевич, кандидат педагогічних наук, доцент, член-кор. АПН України (м. Київ)
В.В. Рибалка, доктор психологічних наук, професор (м. Київ)
О.Г. Романовський, доктор педагогічних наук, професор (м. Харків)
М.І. Сметанський, доктор педагогічних наук, професор (м. Вінниця)
Г.С. Тарасенко, доктор педагогічних наук, професор (м. Вінниця)
Н.Т. Тверезовська, доктор педагогічних наук, професор (м. Київ)
О.І. Щербак, кандидат педагогічних наук, доцент, член-кор. АПН України (м. Київ)

У збірнику наукових праць відомі дослідники, педагоги-практики середніх загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних навчальних закладів, працівників вищих навчальних закладів I-II і III-IV рівнів акредитації висвітлюють теоретичні й прикладні аспекти впровадження сучасних інформаційних технологій та інноваційних методик навчання у підготовку кваліфікованих робітників, молодших спеціалістів, спеціалістів і магістрів.

Статті збірника подано в авторській редакції.

Для науковців і педагогів-практиків загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, працівників інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Рецензенти:

Л.В. Барановська, доктор педагогічних наук, професор
М.П. Лещенко, доктор педагогічних наук, професор
М.М. Чепіль, доктор педагогічних наук, професор

ISBN 966-527-188-X

© Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України
© Інститут професійно-технічної освіти АПН України
© Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

**ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЦЕНТРОВАНОГО ПІДХОДУ У ФОРМУВАННІ
КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Постановка проблеми у загальному вигляді. В сучасних умовах освіта все більше починає усвідомлюватись як складний культурний процес, як особистісно-орієнтована культурна діяльність. Якщо система освіти розуміється як система умов для особистісного становлення, культурного саморозвитку, то вищий навчальний заклад як елемент системи освіти зберігає цю сутнісну характеристику. Це означає, що сьогодні головним завданням побудови і розвитку закладів вищої освіти є створення умов для культурного розвитку особистості. Тому зростання інтересу до дослідження ролі середовища в житті людини не може оминати проблему його впливу на розвиток і формування особистості.

Ідея формування культурно-освітнього середовища як умови культурного становлення особистості, необхідного елемента педагогічної системи вищого освітнього закладу, має об'єктивну обумовленість. Сьогодні поняття «культурно-освітнє середовище» розглядається в системі понять педагогіки. В теорії соціальної педагогіки феномен середовища розглядається в основному у соціальному аспекті; загальна педагогіка досліджує виховну та освітню сферу середовища; недостатньо наукових робіт присвячено проблемі формування та впливу культурно-освітнього середовища вищого навчального закладу на розвиток особистості майбутнього фахівця. Інноваційною темою дослідження для сучасної педагогіки є розгляд культурно-освітнього середовища вищого навчального закладу, яке відображає якість освітнього середовища ВНЗ. Тому актуальною стає проблема вивчення стану культурно-освітнього середовища у ВНЗ його формування та впливу на стиль і спосіб життя студентів.

Аналіз останніх досліджень. Сучасна вища школа має значні здобутки в теорії та практиці підготовки майбутніх фахівців. Концептуальні ідеї, що сприяють вирішенню проблем професійної педагогічної освіти, розбудови національної школи, розвитку навчання і виховання містяться в роботах психологів Н. Ануфрієвої, І. Беха, Г. Костюка, В. Москальця, А. Петровського, Н. Чепелевої, Т. Яценко та ін. Теоретичні аспекти культури і культурного розвитку людини глибоко опрацьовано в роботах Ю. Афанасьєва, І. Зязюна, Н. Крилової, В. Кудіна, В. Суханцевої, Р. Тельчарової, А. Щерба.

В дослідженні ми спираємось на положення, які знайшли своє відображення в працях А. Асмолова, М. Бахтіна, В. Біблера, К. Бердникова, Н. Крилової, Е. Осовського та ін., де відображено роль і місце освіти в суспільстві, розглядаються положення про культуру як фундаментальну засаду її розвитку, обумовлюються ціннісні основи культурно-освітнього середовища навчального закладу.

В сучасних дослідженнях розглядаються різні види середовищ: адаптивне освітнє середовище і адаптивне інформаційно-динамічне середовище (В. Піча, О. Семашко, Н. Победа, П.І. Третьяков), виховне середовище (М. Ільчиков, А. Капська, В. Караковський, Л. Новікова), культуротворче середовище (Н. Девяткова, О. Шевнюк), естетичне середовище (Г. Падалка, О. Рудницька, І. Зязюн), полікультурне педагогічне середовище (Д. Брітцман, К. Хоей, М. Зімфер), поліетнічне середовище (А. Бичко, Л. Левчук, О. Щолокова), професійно-освітнє та гуманітарне середовище технічного ВНЗ (М. Соловійова, В. Нестеренко, О. Дубовик, Н. Ничкало, С. Черепанова).

Розгляд наукових досліджень свідчить про те, що в педагогіці, як предмет дослідження, в більшій мірі вивчалось культурно-освітнє середовище загальноосвітньої школи (Н. Гладченкова, І. Ничипуренко, М. Рат). Аналіз методологічної і методичної літератури з досліджуваної теми дозволяє зробити висновок, що проблема комплексного дослідження теорії та практики

культурно-освітнього середовища як процесу і результату педагогічно організованого залучення студентів до професійно-творчої діяльності залишається поза увагою.

Ідея дослідження полягає у визнанні культурно-освітнього середовища як явища, яке відображає особливості і ціннісні установки сучасного суспільства та необхідності визначення методології його побудови.

Формування культурно-освітнього середовища у вищому навчальному закладі – один з ефективних напрямів удосконалення якості фахової підготовки студентів. Система освіти розглядається як система умов для особистісного становлення, культурного саморозвитку і самовизначення. У нашому дослідженні культурно-освітнє середовище виступає як цілісна система, структурні елементи якого використовуються суб'єктами освітнього процесу для засвоєння і трансляції гуманістичних цінностей, які здатні забезпечити формування основ культуротворчого та соціально-педагогічного мислення суб'єктів освітнього простору вищого навчального закладу; сукупність цінностей і зразків успішного рішення життєвих завдань, система умов для особистого і творчого розвитку студентів і педагогів. Формування культурно-освітнього середовища – поетапний процес цілеспрямованої діяльності всіх суб'єктів освітнього соціуму, де кожен етап відрізняється від попереднього ступенем залучення студентів до самостійних дій творчого спрямування у різних видах професійної діяльності.

Теоретико-методологічні основи формування культурно-освітнього середовища вищого навчального закладу включають інтеграцію методологічних підходів, які дозволяють позитивно впливати на розвиток культуротворчої особистості в освітньому закладі:

1) культурантропологічний підхід, що передбачає пізнання культури як гармонійне ціле, концентрує увагу на проблемах генезису людини як творця і творіння культури.

2) цивілізаційний, розглядається як процес підготовки майбутніх фахівців у відповідності з вимогами до життя у гармонії з природою, до життя у світі за загальнолюдськими цінностями, до життя у етносі, приймаючи національні цінності, до життя у професійній групі, слідуючи цінностям майбутньої професії, до життя у навчальному колективі та до життя в гармонії зі своїм внутрішнім духовним світом.

3) діяльнісний підхід в якості практико-орієнтаційної основи відповідає об'єктивним реаліям культурно-освітнього середовища, для якого притаманні свобода у виборі особистих ціннісних орієнтирів, що визначають направленість поведінки студентів.

4) системно-синергетичний, який базується на домінуванні в освітній діяльності самоутворення, самоорганізації та самоуправління; на стимулюючому впливі на суб'єкта з метою його саморозкриття і самоудосконалення у процесі співробітництва з іншими людьми;

5) інформаційно-семіотичний, який виступає соціальним фоном для порівняння і самопорівняння особистості. Архітектурно-естетична організація культурно-освітнього середовища, символічне середовище ВНЗ включає предмети, з якими студенти співвідносять свою поведінку і діяльність. Предмети і предметні структури, візуальне наповнення культурно-освітнього середовища ВНЗ виявляють регулюючу дію на користувачів та творців.

6) взаємоцентрований, розглядається як взаємодія суб'єктів освітньої діяльності, в процесі якої пропонуються засоби, направлені на розвиток потреб, мотивів, цінностей, що відображається в самореалізації, саморозвитку і засвоєнні культурних цінностей викладачів і студентів.

7) гуманістичний, який базується на визнанні людини вищою цінністю, яка має права на свободу, розвиток, реалізацію всіх можливостей. Гуманістичний підхід дає можливість реінтерпретувати характер взаємовідносин суб'єктів освітнього простору з оточуючим середовищем у напрямі, коли особистість здатна не тільки адаптуватись, але і змінювати своє середовище.

Мета статті: розглянути особливості взаємоцентрованого підходу у формуванні культурно-освітнього середовища вищого навчального закладу.

Культурно-освітнє середовище вищого навчального закладу – це складна взаємодія різних культур, цінностей, психології, яка через соціально-груповий синтез веде до збагачення духовного світу майбутньої інтелігенції.

Одним із показників культуроякісного середовища є самопочуття в ньому як студентів так і викладачів, тому навчання і виховання – взаємопов'язані процеси, які базуються на взаємодії викладача і студента – творчій співпраці однодумців.

Сутність культурно-освітнього середовища вищого навчального закладу виявляється у тому, що воно відображає ідеї та цінності сучасної постіндустріальної парадигми освіти, включає в себе процеси розвитку і саморозвитку базової культури особистості, педагогічної культури викладача, відображає особливості їх взаємодії.

Розглядаючи культурно-освітнє середовище у проекції, викладач може глибоко і краще зрозуміти студента, адекватно допомогти йому у вирішенні його проблем, створити умови для прояву його індивідуальності. У цьому випадку успішний розвиток студентів у колективі забезпечує становлення культурно-освітнього середовища, яке сприяє створенню атмосфери саморозвитку студентів і повідомленню їм змісту самовизначення та самореалізації. Студенти, які сприймають вищий навчальний заклад як дбайливе і підтримуюче співтовариство, у житті якого вони приймають активну участь, багато у чому приходять до прийняття норм і цінностей даного колективу. Цьому сприяє створення психологічно комфортної атмосфери, підтримка ініціатив по розвитку символіки, впровадження демократичних засобів управління, модернізацію матеріальної сфери у зв'язку з потребами сучасної вищої школи.

В контексті обраної проблематики взаємоцентрований підхід розглядається як спрямованість пошуку шляхів розвитку особистісних структур свідомості (цінностей, відносин, здатностей до вибору, рефлексії, саморегуляції та ін.) та індивідуальності студентів. Застосування взаємоцентрованого аналізу в контексті нашого дослідження дозволяє визначити і систематизувати всі компоненти освіти в напрямках розвитку особистісно-змістовної сутності людини, його інтересів, бажань, мотивів діяльності. Відповідно, необхідність побудови освітньої діяльності сучасного викладача на основі взаємоцентрованого підходу є очевидною.

Пошук шляхів формування культурно-освітнього середовища у вищих закладах освіти в педагогічній проекції має опиратись на теоретичне обґрунтування структури творчого педагогічного процесу [1; 2; 3], до провідних складників якого відносять: процес усвідомлення і розв'язання педагогічної задачі; систему методів взаємодії обраних для її розв'язання; систему комунікативних завдань, розв'язання яких необхідне для реалізації методики впливу, педагогічної взаємодії. Саме в ситуаціях, пов'язаних з систематичним розв'язанням творчих задач, виникають переживання, за рахунок яких формується мотиваційна сфера особистості: емоції, пов'язані з пошуком вирішення певної проблеми; радість віднайдення, прагнення до самостійності тощо. Ці переживання і стимули мають знайти продовження і розвиток в цілеспрямованій роботі викладача по професійному орієнтуванню творчої діяльності студентів. Отже, однією з психолого-педагогічних підвалин взаємоцентрованого підходу виступає проблема мотивації. С. Рубінштейн підкреслював, що головна справа виховання міститься в тому, щоб тисячами ниток зв'язати людину з життям – так, щоб з усіх боків поставали завдання, для неї значущі, для неї привабливі, які вона вважає власними, у розв'язання яких вона включається [4]. В роботах О. Леонтьєва і його учнів також доведено найщільнішу залежність особливостей і результатів діяльності від її мотивів [5].

Специфіка взаємоцентрованого підходу до проблеми реалізації особистості в культурно-освітньому середовищі вищого навчального закладу проявляється у наступному:

1. Викладач і студент виступають як суб'єкти культурно-освітньої діяльності, в процесі якої визначаються засоби взаємодії, направлені на розвиток потреб, мотивів, цінностей, здатних до самореалізації, саморозвитку, засвоєнню культурних цінностей. Культурно-освітня діяльність набуває для студента усвідомлено особистісного змісту, перетворює зовнішні цілі у внутрішньо значимі.

1. Центрована взаємодія виступає як об'єкт впливу викладачів, центрований навколо особистості, де відбувається діалог повноправних суб'єктів взаємодії освітнього процесу. Вона включає в себе такі поняття: рефлексивне відношення педагогів до особистої

діяльності, розкриття творчого професійного потенціалу, здатність до суб'єктизації елементів змісту центрованої взаємодії, тобто гуманітарної експертизи освіти, як особливий за своїми цінностями засіб пізнання педагогічної реальності.

2. Взаємоцентрований підхід у формуванні культурно-освітнього середовища ВНЗ включає: суб'єктизацію змісту та оптимізацію процесу навчання у вищому закладі освіти; готовність педагогів до реалізації інформаційно-комунікаційних технологій; актуалізацію особистих сенсів навчання; створення комфортного культурно-освітнього середовища; включення у педагогічний процес технологій співробітництва, творчої самореалізації, педагогічної підтримки, діалогу.

Як **висновок**, можна підкреслити, що у нашому дослідженні взаємоцентрований підхід розглядається як засіб творчої самореалізації суб'єктів культурно-освітнього простору, тому головною особливістю взаємоцентрованого підходу у формуванні культурно-освітнього середовища є ті унікальні відносини між суб'єктами, які направлені на розвиток і саморозвиток особистості. Саме ці відносини утворюють той особливий спосіб життя, якому притаманні творчість особистості, ініціативність, пізнавальна активність, взаємодопомога і співробітництво.

Література:

1. Зязюн І.А. Культурологічні аспекти педагогічної творчості // Культура і освіта: проблеми, пошуки, творчі знахідки. – Вінниця, 1995, С.6-8.
2. Кан-Калик В.А., Хазан В.И. Психолого-педагогические основы преподавания литературы в школе . Учебн. пос. – М.:Просвещение. – 1988. – 256с.
3. Никандров Н.Д., Кан-Калик В.А. Подготовка учителя к педагогическому творчеству. // Сов.педагогика, №6, 1987. – С.105-108.
4. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1976. – 416с.
5. Леонтьев А.Н. Некоторые проблемы психологии искусства. // Личность. Внутренний мир и самореализация. –С-П., 1996. – С.93-102.

Взаимоцентрированный подход в формировании культурно-образовательной среды высшего учебного заведения рассматривается как взаимодействие субъектов образовательной деятельности, в процессе которого предлагаются средства, направленные на развитие потребностей, мотивов, ценностей, отображающихся в самореализации, саморазвитии и освоении культурных ценностей педагогов и студентов.

The mutually - centered approach in the formation of educational medium in educational establishment is seen as cooperation of educational activity entities.

Within the cooperation process the developmental means for motives, values, needs are being offered for self realisation, self development and mastering cultural values of educators and students.

Пінаєва О.Ю., Шилов А.В. ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ТЕХНОЛОГІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ.....	435
Побережна Л.Л. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЦЕНТРОВАНОГО ПІДХОДУ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.....	441
Погоріла С.Г. КОМУНІКАТИВНА АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК СУТНІСТЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	444
Пономарьов О.С., Рябченко Л.О., Орел В.В. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ.....	448
Прозор О.П. ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИМ РІВНЯННЯМ У ТЕХНІЧНОМУ ВНЗ.....	454
Радецька І.А. ЕВРИСТИЧНІ МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОШУКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ.....	457
Романенко М.О. ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	461
Руденко Н.О. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ТЕХНІЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЕОМ».....	466
Савустьяненко Т.Л. ІНТЕГРАЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В НАВЧАННІ ТА РОЛЬ ВИКЛАДАЧА В ЇХ ЗАСТОСУВАННІ	470
Сергієнко Л.Г., Ушакова Т.О. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ.....	476
Соловей В.В. СУТНІСТЬ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ.....	480
Цвілик С.Д. ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ З ОСНОВ ШВЕЙНОГО ВИРОБНИЦТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ.....	485
Цідило І.М. МОЖЛИВІСТЬ ПОЄДНАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ З ТРАДИЦІЙНИМ..	490
Дем'янюк К. Д. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ УЯВИ У КУРСАНТІВ-ПРИКОРДОННИКІВ В ПРОЦЕСІ ЗАСВОЄННЯ ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН.....	493
Клочко О.В., Маранчук О.М., Круголь М.Б., Клочко Х.А. ПЕДАГОГІЧНА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «ІНТЕРАКТИВНЕ ЗОВНІШНЄ НЕЗАЛЕЖНЕ ОЦІНЮВАННЯ З МАТЕМАТИКИ».....	498
Василенко Н.В. КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	503
Щерба Н.С. МОНІТОРИНГ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ СТРАТЕГІЧНОЇ (ДІЯЛЬНІСНОЇ) КОМПЕТЕНЦІЇ	510